

Openingstekst: Lucas 11, 2-4

Hij zei tegen de discipelen:

‘Wanneer jullie bidden, zeg dan:

Vader, laat uw naam geheiligd worden
en laat uw koninkrijk komen.

Geef ons dagelijks het brood dat wij nodig hebben.

Vergeef ons onze zonden,

want ook wijzelf vergeven iedereen

die ons iets schuldig is.

En breng ons niet in beproeving.”

Lezing: Matteüs 6, 9-12

Bid daarom als volgt:

Onze Vader in de hemel,

laat uw naam geheiligd worden,

laat uw koninkrijk komen,

laat uw wil gedaan worden

op aarde zoals in de hemel.

Geef ons vandaag het brood

dat wij nodig hebben.

Vergeef ons onze schulden,

zoals ook wij vergeven

wie ons iets schuldig is.

En breng ons niet in beproeving,

maar red ons van het kwaad.

Want aan U behoort het koningschap,

de macht en de majesteit,

in eeuwigheid. Amen.

Overweging

Inleiding.

Het onderwerp “Onze Vader lijkt nogal gewaag. Te veel om te bespreken. De onder Gereformeerden beroemd/beruchte Heidelberger Catechismus heeft maar liefst negen zondagen nodig. Mijn insteek beperkt zich vandaag vooral tot het gebruik van, de ervaring met het “onze vader” in verschillende contexten. Iets dieper ga ik in op de aanspreektitel: God als Vader, en tenslotte over de liturgische plaats van dit gebed in onze vieringen.

Wanneer gebruik je het “onze vader”? Alle commentatoren zijn het eens: Het was bedoeld als een model: als je bidt, doe dat dan volgens deze structuur. En toch is het gebed een grootheid op zich geworden, een vast element van elke liturgische bijeenkomst, een gereciteerde tekst, meer dan een doordachte, begrepen tekst. Bij begrafenissen, bij het eten, als je het even niet meer

-

weet of na kunt denken. Regelmatig als restant van de traditie. U begrijpt: ik spreek voor mezelf. Er zijn andere, symbolische, intellectuele en mystieke toegangen, elk met hun eigen waarde en diepte.

In het **dagelijks gebruik** is een beetje datgene wat je nog verbindt aan de christelijke traditie. Ik ken mensen die het bij de maaltijd bidden. Het wordt wel uitgesproken bij begrafenissen. Het “Onze Vader” heeft niet veel heftige tegenstanders, zoals de apostolische geloofsbelijdenis. Voor velen toch een gewaardeerd symbool, ook wanneer het christelijk geloof geen rol (meer) speelt.

Het is een **kerntekst** van het christelijk geloof. In het Duitse “Konfirmandenunterricht” (zoals ik dat van Duitse collega’s heb meegekregen) moeten de meisjes en jongens van 14 jaar oud doorgaans dit gebed uit het hoofd leren, en daarnaast nog de apostolische geloofsbelijdenis, en psalm 23. Het vroegchristelijke geschrift “De Didache” onderwijs van de apostelen, waaruit wij met enige regelmaat een prachtig tafellied zingen, raadt beginnende christenen aan om tenminste 3x per dag het Onze Vader te bidden. (Dezelfde Didache is ook een vroege getuige van de later toegevoegde lofprijzing (doxologie) uit 1 Kronieken 29:11: “want van u zijn de kracht en de glorie tot in eeuwigheid” (zie www.strengtholt.info/het-onderwijs-van-de-twaalf-apostelen-aan-de-volken/, p. 27).

“Het Onze vader is **verbindend**”. Internationaal en oecumenisch. Je herkent elkaar als medegelovige broeders en zusters in dit gebed. Dat plaatst je op gelijke hoogte met elkaar, onder “de vader”. In talen die je niet kent, kun je toch meebidden met de cadans. Want je voelt aan “waar je bent” in het gebed. En je leert leuke dingen. Dat Duitsers God met “jij” aanspreken. Dat het een van de teksten is die je het gemakkelijkst in een nieuwe taal leert. De structuur is goed voor het geheugen.

Een bijzondere relatie had en heb ik met **het Arabische “Onze Vader”**, dat ik uitgeprint boven mijn bureau had hangen, in Cairo en later in Hamburg, als herinnering dat deze tekst veel dichter bij het oorspronkelijke gebed in het Aramees ligt. En als blijvende herinnering van empathie voor Christenen in het Midden-Oosten, Palestijnen, Syriërs, Egyptenaren, Irakezen en anderen die ik mocht leren kennen. Dat Jezus een mens uit het Midden-Oosten was, meer lijkend op en cultureel verwant met de mensen onder wie ik toen leefde, en die ik niet altijd begreep.

Dus stond mijn gebruik van het Onze Vader in het licht van aanpassing aan mijn omgeving. Meebidden in het Engels, of in het Duits, en soms in het Arabisch, Italiaans of Frans. Mee opgaan in het gebed van de groep, van de geloofsgemeenschap. Leren dat “onze” vader veel breder is dan je het ooit had vermoed. Een verrijking (Arabisch!), en tegelijk een uitdaging.

Daarna kwam een nieuw perspectief: bij aankomst in de Wereldraad van Kerken in 2016 deed ik een verrassende ontdekking. In de kapel dagelijks een dagopening. Niet heel druk bezocht, maar toch. Hier een nieuwe ontdekking. Bij het bidden van het onze vader word je niet geacht je aan de algemeen gangbare taal (Engels) aan te passen, maar juist luid en duidelijk te bidden in “de taal van je hart”. Dat werpt nieuw licht op dat “onze”, in onze vader. Waar kom ik vandaan? Wat breng ik in? Hoe zal ik bidden voor mijn mensen, wie dat ook zijn? Wat bid ik voor mijn land, ver weg?

“Onze” Vader wordt **dan persoonlijk toegespitst**: Mijn vader. Mijn geloof. Mijn geschiedenis. Dat besef raakt dan ook aan een persoonlijke en emotionele laag. Toen, in Geneve, herinnerde ik mij opeens, van wie ik het “onze vader” had geleerd. Van mijn moeder, toen ik een jaar of 4 oud was.

Het “Onze Vader” van je moeder leren, een gedachte om toch te koesteren. Nico ter Linden schrijft hierover prachtig: Personalisering begint bij mij, en heeft een tegenover. Ik ben niet een vlekje op aarde, een stofje, een bloem die vergaat, maar een mens die gekend is, die in een gemeenschap leeft – want: **“Onze Vader”**.

Maar **“Onze Vader”** roept ook andere ervaringen van vaderschap op. Het beeld van God als Vader heeft in het verleden ook kwaad gedaan en mensen klein gemaakt. Wie zich door de eigen vader niet geliefd, gesteund, gewaardeerd voelt kan hiermee behoorlijk in het nauw komen. Dan werkt dit Godsbeeld tegen.

En toch, hier zijn een paar lijnen uit de bijbel te noemen die helpen om perspectief te vinden. Verheldering wat voor vaderschap hier bedoeld is. God wil een ander soort vader zijn, althans in de visie van Jezus. Hebben we hier aanknopingspunten

“Leer ons bidden, zeggen de leerlingen met hun Joodse achtergrond: Alsof ze dat niet weten. Ze hebben een goede, vertrouwde en duidelijke traditie met voorgeschreven gebeden in de ochtend, de middag en de avond. In de ochtend beginnend met “Ik dank U, levende eeuwige koning, dat Ge in ontferming mijn ziel weer in mij hebt doen terugkeren”. Het sjema Yisrael. En het 18-gebed of Amîda. Niets mis mee (behalve misschien dat het toch wel voor mannen alleen is). Er klinkt dan ook geen contra tegen deze vermoedelijk toch al wel aardig gefixeerde gebedspraktijk van Jezus.

Maar ook de context van de Romeinse religie wil ik hier noemen: “Invocatio”, het aanroepen. “Je zorgt ervoor dat je heel precies de Godheid benoemt, en de verhouding beschrijft (quasi legaal), door jezelf te benoemen met rang en titel en huis. Dan volgt het vraaggedeelte “precatio”., meestal een vraag om voorspoed en bescherming. En het lijkt erop dat wat wij als bidden zien nog het meest met dat vragen om voorspoed en bescherming te maken heeft. Dat zit blijkbaar heel diep.

Wat kiest Jezus nu als “aanspreektitel”? Een korte formulering met een enorme interne spanning: “Onze Vader in de hemelen”. (Vader in Lucas).

- **Onze Vader.** Vanaf het eerste woord is duidelijk: collectief. Niet “mijn vader in de hemel”, wat in onze tijd beslist beter aan zou komen. Een niet beperkt “onze”. We mogen dit zo ruim opvatten als we het horen. Vader van ieder mens. Vader van al wat leeft. Vader van – ja inderdaad: van alles.
- Onze **“VADER”** is emotioneel niet adequaat, want afstandelijke, formele taal. Het Aramese Woord dat Jezus hier inzet is “Abbá”, dat hoe dan ook veel intiemer is. (Het is het woord dat een kind als tweede leert (na “mama”). En dus zou je de hoog gerespecteerde Duitse exegeet Joachim Jeremias volgend kunnen vertalen met het emotionele Nederlandse equivalent: “Papa”. (Dezelfde Joachim Jeremias werd hiervoor later taalkundig bekritiseerd door James Barr: “Abba isn’t Daddy”, 1988).
- **In de HEMELN.** Maar wel een papa “in de hemelen”. Een ongeziene, hoge, verre, onvatbare, de bron van leven en het begin van alles. Niemand heeft U ooit gezien, liefde is Uw naam. Het hoeft niet plat of respectloos te zijn.
- En toch blijft dat intieme aspect overeind in het licht van de andere teksten waarin we “Abbá” vinden in het de Schriften.
 - Marcus 14:36, als Jezus bidt in de hof van Gethsemane: Abba, vader, voor is alles mogelijk, laat deze beker aan mij voorbij gaan. Een dramatische scene, waarin juist dit intieme “pappa” opklinkt.

- Paulus in Romeinen 8:15. Ook dit is een passage vol emotie: “Abba Vader” leren wij aanroepen door de Geest van God.
- Paulus in Galaten 4:6. Ook authentiek paulinisch: door de Geest roepen we tot God: Abba, Vader.
- Nabijheid, intimiteit – tegelijk met ontzag voor al wat leeft, de bron van leven, het heelal. Een wonderbaarlijke spanning, die misschien wel in elke vorm van mystiek aanwezig is. Tegelijk diep aards en simpel, en hoogverheven, subtiel en plat tegelijk. Eenvoudig en complex, omvattend en eenduidig, de richting op van en taal die cirkelt om een geheim waar we uiteindelijk niet bij kunnen.

Nu ben ik in dit opzicht een gelukkig mens, geprivilegieerd. Dat warme vaderbeeld resoneert bij mij. Iemand die zijn stem niet verheft. Die kan luisteren. Die in de nacht komt troosten als je huilend wakker wordt. Die je komt ophalen als je ziek op je kamer ligt, of je ophaalt met de auto als je 300 km verderop gestrand bent.

Zo’n vader vind ik dan ook weer terug in de bijbel: in psalm 103, “Zoals een vader liefdevol zijn armen slaat om zijn kind, omringt ons met erbarmen, God onze vader, want wij zijn van Hem”, herdichtte de Leidenaar Schulte Nordholt zo prachtig. Ook de zorgende vader uit Hosea 11, of de vader van de verloren zoon in Lucas 15. Vaders kunnen anders zijn. Maar de favoriete beelden van Jezus spreken toch naar mijn overtuiging die andere taal. Van mededogen, van opmerkzaamheid, van geduld, van toewending.

De inhoud van het Onze Vader is dan zo eenvoudig als het maar kan zijn: Een invoegen in een groter geheel, in de hoop dat het goed is en goed gaat worden. Opgeschreven in het passivum “laat geheiligd worden uw naam”. Laat komen Uw rijk. Laat Uw wil gebeuren. Moge het zo zijn, zeggen we vaak in de Ekklesia. Als een vervanging van “AMEN”. Het is onze hoop, onze “Sehnsucht”, ons diepe verlangen naar een wereld die aan de pijn voorbij is, het geweld, de angst, de dood. Wij voegen ons in dat hoge visioen, dat we telkens opnieuw weer moeten beluisteren, opdat we niet vergeten.

En dan een paar korte beden, wat wij dan nodig hebben, om in dat visioen overeind te blijven. Brood, vergeving, bescherming tegen het kwaad en wat mij te veel wordt. In de Woorden van Oosterhuis: “Geef dat ik volhard in Uw vergezicht”. En daarvoor heb ik nodig, dat ik een bestaan heb, dagelijks brood, grond onder de voeten, een beetje veiligheid, genoeg, niet te veel. Dat ik leer te vergeven, want dat is het begin van vrede, en daar kan ik bij, dat is in mijn macht. Dat ik niet getroffen word of meegesleurd in wat te veel is voor mij. In wanhoop en pijn wegzak, maar ik bescherming ervaar en ondersteuning.

Nog één keer terug **naar het gebruik van dit mooie gebed onder ons**. In de Ekklesia zingen we meestal het Onze Vader na de viering van de agape-maaltijd, het delen van brood en wijn. In de vroegchristelijke liturgie was het “Onze Vader” juist vooraf aan de viering van de tafel. Het eerste deel van elke viering stond open voor geïnteresseerden, en het “onze vader” is van de kleinere groep, de gedoopten die zich gecommitteerd hebben aan een geweldloze religieuze groep, levend in een vijandige wereld. Wie dit wil weet wat zij of hij doet: kwetsbaar worden, de weg van leven gaan, en dus ook nee zeggen tegen de weg van de dood. Geen “beter weten”, maar “meer durven”, het ego loslaten, de angst niet laten heersen, waarheid waarheid noemen. (Ook dit vind je terug in de Didache als sfeer- en tijdbeeld van geloof). **In die tijd** ging het om de kleine hechte veilige groep. In onze viering en met onze geschiedenis benadrukken we met het Onze Vader na

-

afloop van het delen onze overtuiging dat dit delen, deze moed, dit afleggen van angst en nieuw begin openstaat voor allen. Waar in de vroege traditie OV voorop stond, volgt het nu.

De intieme aanroep “Onze Vader” hebben wij in onze liturgie zo prachtig naar het einde toegeschoven in het lied dat we vaak zingen na de tafel, en waar het laatste woord is “Onze Vader”. Een andere geloofsweg, maar diep verbonden met die vroege, en nu anders uitgedrukt. Van het universele, alomvattende, totale eenheid naar het intieme:

Klimmende zon, licht dat ons laadt met licht,
liefde die liefde wekt, vuur dat ons loutert,
voer ons de dood voorbij, **Stem die ons roept,**
bron, hart, begin en einde, Onze Vader.

Slottekst

Klimmende zon

Zie hierboven

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeden.nl
info@ekklesialeden.nl